

Streep sıyaqlı aktyorlar óz transformaciya qábileti menen ataqlı bolıp tabıladı. Daniel Day-Lewis hátte óz obrazına uyqas túrde aylar dawamında sol turmıs formasında jasap, rólge tayarlıq kóredi. Rólge kirisiw hám transformaciya qábileti aktyordın dóretiwshilik sheberligin kórsetiwshi eń tiykarǵı táreplerinen biri bolıp tabıladı. Bul qábilette rawajlandırıw ushın aktyor:

1. Obraz psixologiyasını tereń úyreniwi
2. Stanislavskiy yamasa basqa sistemalar arqalı rólge kirisiw texnikaların ózlestiriwi

3. Óz fizikalıq kórinisin obrazǵa uyqas túrde ózgeritiwge tayın bolıwı

4. Dawıs, sóylew hám háreketler ústinde úzliksiz islewi kerek

Haqıyqıy aktyor óz obrazına pútkilley sińip ketiwi hám tamashagóylerge janlı, haqıyqıy keshirmelerdi jetkerip bere alıwı kerek. Áne sonda ǵana aktyorlıq kórkem óneri óziniń joqarı dárejesine erisedi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Stanislavskiy K.S. “Aktyordın jumıs usılı” (Stanislavskiy sisteması tiykarların túsintiriwshi klassik dóretpе).
2. Chexov M. “Aktyordın texnikası” (Psixofizikalıq aktyorlıq uqırıp haqqında).
3. Lee Strasberg - “Method Acting hám aktyorlıq kórkem óneri” (Method Acting texnikasınıń tiykarshısı).
4. J.Jumanov., A.Á.Bekimbetova – “Aktyor sheberligi tiykarları” Nókis-2017.

REZYUME. Bul maqalada aktyordın rólge kirisiwi, xarakter hám psixologiyasını túsiniw, Stanislavskiy sisteması, haqıyqıy rólge kiriw usılı, improvizaciya va iykemlesiw, transformaciya, fizikalıq transformaciya, dawıs hám diksiyanı ózgeritiw haqqında sóz etiledi. Jáne de bunnan basqa da háreket hám plastika, ishki transformaciya, Rólge kirisiw hám transformaciya ushın paydalı shınıǵıwlar orın alǵan.

РЕЗЮМЕ. В этой статье говорится о вступлении актёра в роль, характере и психологии, системе Станиславского, методе вступления в реальную роль, импровизации и гибкости, трансформации, физической трансформации, изменении характера и дикции. Помимо этого, существуют и другие полезные процессы, такие как движение, пластика, трансформация, трансформация ролей.

SUMMARY. This article discusses the role of the actor, the character and psychology, the Stanislavsky system, the method of playing the role of the hero, improvisation and flexibility, transformation, physical transformation, and change in diction. In addition to this, there are also other useful applications such as plastic, industrial transformation, and transformation in the role.

BAYAN PEDAGOGIKASÍNÍN QÁLIPLESİWI HAQQÍNDA

M.Paluanıyazov – oqıtıwshı

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filiali

Tayanış sózler: bayan pedagogikası, bayanist-pedagoglar, bayanist-atqarıwshılar.

Ключевые слова: баянная педагогика, баянисты-педагоги, баянисты-исполнители.

Key words: bayan pedagogical science, bayan players.

Eger fortepiano, skripka, violonchel pedagogikası óz tamırları menen uzaq ótmishke barıp taqalatuǵın bolsa, bayan pedagogikası birneshe on jıllar aldın qalıplese baslaǵan. M.I.Imxanickiydın jaqında shıqqan «Bayan hám akkordeon kórkem ónerinin tariyxı» atlı oqıw qollanbasında hár qıylı tiptegi háweskerlik, óz betinshe garmoniya atqarıwshılıǵı menen dáslep kameralıq, sońınan kamer-akademiyalıq bayan hám akkordeon atqarıwshılıǵınıń payda bolıwı arasında anıq shegara ótkeriledi. Garmoniyada turmıslıq, háweskerlik ónerinen parıqlı túrde bayan (akkordeon) da akademiyalıq atqarıwshılıq

tiykarǵı, uzaq múddetli, kásiplik bilim alıwı talap etedi. Muzikalıq bilim beriwdiń eki forması haqqında aytıw múmkin: tikkeley hám tikkeley emes. Tikkeley formada ustazdın tájiriybesi onıń izbasarı-shákirti tárepien turaqlı baylanıs arqalı qabil etiledi: shákirt kóredi hám maestronıń qalay atqarıp atırǵanın esitip, onıń texnikasını, ol yamasa bul shıǵarmanı túsiniwin ózlestiredi. talantlı oqıwshı erte ótmishtegi dóretiwshilikti tikkeley kóshiriwden kesh «uzaladı» hám óz «jazıwına» iye boladı. Ázelden atqarıwshılar usı tárizde qalıplesken.

Tuwrıdan-tuwrı basqa jolı bar oqıtıw formaları: oqıwshınıń atqarıwshı menen emes, al atqarıw sheberligi menen baylanısatuǵın hám oqıw procesin shólkemlestiretuǵın pedagog penen baylanısı. Muzikalıq pedagogika tariyxında belgili atqarıwshılardı tárbiyalagan, biraq, óz pedagogikalıq tájiriyesiniń sırları haqqında bir qatar da sóz qaldırmaǵan júzlegen talantlı pedagoglar bar.

Solay etip, tikkeley muzikanttıń bilim alıw forması óziniń barlıq tartımlılıǵına qaramastan, oqıtıwshı menen tikkeley kontaktta bolmaǵanlar ushın qol jetpeytuǵın bolıp qaladı. Eń jaqsı jaǵdayda oqıwshılar waqıttıń ótiwi menen ózinen aldınǵılardıń sheberligi haqqında aytıp beredi yamasa olardıń tájiriyesin súwretleydi.

Almastırıwǵa (anıǵıraǵı - qosımshaǵa) «metr – tergewshı», «muǵallım – oqıwshı» túrindegi tikkeley baylanısqá erthe me, kesh pe aralıq forma keledi hám bilimlendiriw - oqıw procesin súwretlewge imkaniyat beretuǵın jumislardı jaratıw.

Olar adamzattıń hesh qashan (yamasa derlik hesh qashan) ushıraspaǵan yamasa ushırasıw múmkinshiligi bolmaǵan adamlardıń oyları hám is-tájiribesi menen tanısıwǵa múmkinshilik beredi, sebebi tekst bir neshe on jıl yamasa ásirler burın jazılǵan hám onıń avtorı endi ómirde joq.

Pútkil pedagogika tiykarlarınń tiykarın (sonnan muzikalıq, demek, bayanlıq) pán sıpatında jıyındı quraydı pedagogikalıq teoriya hám ámeliyattıń tiykarın quraytuǵın tekstler. Sonıń ushın bayanlawshı pedagogikanıń qalıplesiwi haqqındaǵı usınıstı olardıń xronologiyalıq izbe-izligine súyengen halda beriwge háreket etemiz. Álbette, bizler tárepinen basıp shıǵarılǵan maǵlıwmatlardı tolıq dep esaplawǵa bolmaydı. Biz ushın, birinshiden, muzika pedagogikasınıń biyǵárez tarmaǵı sıpatında bayan pedagogikasınıń ózin qalıplestiriw procesiniń izbe-izligin baqlaw; ekinshiden, birinshi jaqınlasıwda bolsa da, birgelikte bayan pedagogikasınıń predmetin qoyatuǵın mashqalalardı sızıp shıǵıw áhmiyetli edi.

Usı ekinshi aspektte bayanlaw pedagogikasınıń organ, fortepiano hám tarlı-tartqısh pedagogikası menen tereń baylanısın túsiniw, olardıń tiykarǵı uqsaslıqları hám principial ayırmashılıqların anıqlaw júdá áhmiyetli. Burın bayan pedagogikasında «birinshi qarlıǵashlar» elimizde basıp shıǵarılǵan óz betinshe oqıtıwshılar, qollanbalar hám mektepler bolıp, olar yamasa ásbaptı óz betinshe ózlestiriwge, yamasa dógereklerde, klublarda, mádeniyat saraylarında xalıq muzıkası háweskerleriniń óz betinshe dóretiwshiligine

basshılıq etiwge baǵdarlanǵan edi. Bul metodikalıq materiallar nota sawatı, muzıka teoriyası menen tanıs emes yamasa derlik tanıs emes, yaǵnıy nolden baslaytuǵın adamlarǵa arnalǵan. A.P.Basurmanov hám N.Ya.Chaykinniń «Bayanda oynawdıń óz betinshe oqıtıwshısı» (1956) mine usınday bolıp, ol 1972-jılǵa shekem kóp sanlı qayta basılıwlarǵa shıdam bergem. Onda xalıq qosıqları hám ayaq oınlarınń (60 qa jaqın) usınıs etilgen quramalı emes ózgerislerin atqarıw ushın teoriya elementleri hám ámeliy másláhátlerdi óz ishine alǵan bir qatar sabaqlar berilgen. 1957-jılı A.Ivanovtıń «Bayanda oynı oynawdıń baslanǵısh kursı», N.Rechmenskiydiń «Bayanda óz betinshe oynılar», A.E.Oneginniń 1972-jılǵa deyin birneshe ret qayta basılıp shıqqan «Bayanda oynı oynaw mektebi» shıǵarıldı. Solay etip, bayan pedagogikasında jazba dástúrdiń baslanıwı XX ásirdeń 50-jıllarınıń ekinshi yarımı dep esaplaw múmkin.

XX ásirdeń 60-jıllarında orta arnawlı oqıw orınlarınıń oqıtıwshılarına arnalǵan jumıslar jarıq kórdi. Olarǵa I.D.Alekseevtiń «Bayanda oynı oynawdı oqıtıw metodikası» (1960) miynet kiredi, ol 1961-jılı soqırlar ushın qayta basıp shıǵarıldı. Bul jumısta «Bayannıń kelip shıǵıwı hám rawajlanıwı», «Bayanda oynı oynawdı úyretiwdiń tiykarǵı principi», «Klasta oqıtıwshınıń jumısın shólkemlestiriw», «Muzikalıq tárbiyalawdıń texnikalıq quralları rawajlandırıw» sıyaqlı bólimler payda boldı. 1962-jılı A.I.Poletaevtıń «Pya tipalsovaya applikatura na bayane (pravaya klaviatura)» qollanbası shıqtı. Onda bes barmaqı applikaciya variantları berilgen, bas barmaqı rawajlandırıw maqsetinde major, minor gammaları, sonday-aq, arpedjio ushın. A.M.Mirek «Bayan hám akkordeon tariyxınan» (1967) kitabın basıp shıǵardı. 1963-jıldan baslap bayan pedagogikasınıń Leningrad mektebi qalıplesti.

1963-jıldan baslap bayan pedagogikasınıń Leningrad mektebi qalıplesken. Onıń tiykarında P.I.Govorushkonıń jumısları bar: «Bayanda oynaw tiykarları» (1963); «Bayanda oynaw mektebi» 6 mártebe qayta basılǵan (1974-jılǵa deyin), «Bayanda oynawdıń baslanǵısh kursı» (1988) hám basqalar. Bul baspa shıǵarmalarda avtor baslawshılardı úyretiwden kórkemlep atqarıwǵa, sonıń ishinde repertuardı talqılawǵa ótedi. Kásibi sheberlikke arnalǵan jumıslar qatarına V.A.Demchenkonıń «Bayan ushın shınıǵıwlar texnikası» (1967) kiredi. Ol mayda barmaq texnikasın, gamma hám arpedjioǵa tiykarlanǵan interval hám akkordlardı, oynıń quramalı usılların (sekiriwler, melizmler, qaytalawlar, tremolo hám basqalar) qarap shıǵadı.

1960-jıllardıń aqırında payda boldı.

O.F.Agafonov, Yu.V.Solovev, P.P.Londonovlar «Bayanda ózin-ózi úyretiwshi» (1969), onda muzıka sawatı elementleri oyındı ózlestiriw metodıkası, oń hám shep qollar ushın shınıǵıwlar menen birlestirilgen. Texnikanıń hár qıylı túrlerine; jergilikli kompozitorlardıń muzıkası, xalıq qosıqları hám ayaq oyunlarınıń bayanı ushın 100 ge shamalas qayta islengen kórinisleri keltirilgen. Bul «Óz betinshe oqıtıwshı» professionallardı tayarlawdıń ótiw basqıshı bolıp, kóp mártebe (1978-jılǵa shekem) qayta basılıp shıqtı. 1970-jıllardıń baslarında pedagogikanıń qalıplesiwindegi tiykarǵı waqıya tómendegilerden ibarat boldı.

«Bayan» maqalalar toplamınıń «tuwılıwı» dep esaplaw instituttıń pedagoglarınıń minberleri im. Gnesinov (Vıp. 1-7, 1970-1987). jeke onıń iniciatorlarınan hám turaqlı redaktori YU.T.Akimov. Turaqlı avtorlar arasında B.Yegorov, P. Gvozdev, V.Semenov, L.Kolesov, F.Lips hám basqalar. Tiykarınan oqıtıwdıń baslanǵısh basqıshına, yaǵnıy «shır» háreketine baǵdarlangan mektepler hám ózin-ózi oqıtıwshılardan parıqlı túrde, toplamdaǵı maqalalardıń avtorları joqarı oqıw orınlarındaǵı bilimlendiriwdiń eń áhmiyetli problemalarına, yaǵnıy «tereńirek» háreketine qaratılǵan. «Bayanshınıń kórkem-texnikalıq tayarlıǵı» temasına tikkeley yamasa tikkeley emes baylanıshı bolǵan tek eki maqalaǵa ǵana toqtap ótemiz. B.Yegorovtıń «K voprosu o sistematzatsii bayannıx shtrixov» [2. 104-128] atlı maqalası hár qanday qánigelikke tiyisli muzıkant iskerliginde oraylıq orın tutatuǵın ses shıǵarıw mashqalasına baǵıshlangan. Hárбір saz ásbabı tákirarlanbas dúzilis ózgesheliklerine iye hám sonıń ushın onda ses shıǵarıw kónlikpelerin iyelewdi talap etedi. Avtor maqalalarda - bayan pedagogikasınıń tán alınǵan abırayı - atqarıwshınıń tiykarǵı maqseti - kórkem obraz jaratıw ekenligin atap ótedi. Sonıń menen birge ol ses ustindegi jumıstı kem bahalaw tendenciyasınıń keń tarqalǵanlıǵın atap ótedi. Avtor kirgizedi bayanda ses shıǵarıw xarakterin belgilewdiń óz grafikalıq sistemasın (organist I.Braudonıń terminologiyasında – «artikulyaciya»). Ótmishtegilerdiń tájiriybesine súyenip (P.Gvozdev, N.Rizolya, V.Puxnovskiydiń), B.Yegorovtıń bayan arqalı aytıwıwdıń tiykarǵı úsh túri: teri, barmaq hám kombinacijalanǵan, olardıń hár biri ushın grafikalıq shártli belgilerdi kirgiziw. B.Yegorov muzıkalıq-pedagogikalıq ádebiyatta turaqlı ushırasıp turatuǵın, biraq hár qıylı ásbaplarǵa qollanılatuǵın hám hár qıylı mazmunǵa toltırılatuǵın «shtrixlar» túsinigine sholiw jasap,

óziniń anıqlamasın beredi: «Shtrixlar - bul muzıkalıq shıǵarmanıń intonacijalıq mazmunına baylanıshlı túrde sáykes artikulyacijalıq usıllar menen alınatuǵın seslerdiń xarakterli formaları bolıp esaplanadı» [Sonda, 119-bet]. Bunnan soń avtor barlıq saz ásbapları ushın uliwma hám bayan ushın arnawlı bolǵan tiykarǵı grafikalıq belgilerdi, bayanda ses shıǵarıwdıń ózine tán tárepleri haqqında túsindiriwlər menen qarap shıǵadı. Keltirilgen barlıq belgiler ápiwayı hám aralas belgilerge bólinedi [Sonda, 120-125-betler]. «Tiykarǵı shtrix-priyomlar kestesini» maqalası juwmaqlanıp, onda tómendegiler sáykes keledi: «sesli maqset - nátiyjeniń uliwma xarakteristikası»; shtrixtıń grafikalıq belgileniwini (sxemalı); seslerdiń jańlawı; ses-shtrixtıń shártli forması (aldın kirgizilgen grafikalıq belgilerden paydalanǵan halda); atqarıwdıń eń tipik artikulyacijalıq usılı hám, aqırında, «muzıkalıq-kórkem ádebiyattan úlgi». B.Yegorovtıń shıǵarması bunnan jigirma jıl aldın basıp shıǵarılǵan, biraq onıń professional bayanshılardı kórkem-texnikalıq jaqtan tayarlawdaǵı áhmieti ózgermeydi, biraq mazmunınıń ámeliy bólegin ózlestiriw búgingi kúnde de qolda ásbap penen mashaqatlı jumıs islewdi talap etedi. «Bayan hám bayanlar» toplamınıń sol 6-sanında járiyalanǵan ekinshi maqala F.Lips tárepinen jazılǵan bolıp, ol bayan kórkem óneri tariyxında jańa, jarqın bet jaratqan kórnekli kompozitor Vladislav Zolotarevtiń muzıkalıq (bul jaǵdayda - bayan) dóretiwshiliginiń rawajlanıw procesin kózden ótkeredi [4,27-68-b.]. F.Lips 1960-jıllardıń aqırına kelip qalıplesken paradoksal jaǵdaydı atap ótedi: konservatoriyalar hám mekteplerde kóp tembrli, tayar saylaw bayanı «quralǵa alındı», biraq onıń original repertuari joq. Bul ásbapqa arnalǵan repertuardıń tiykarın salıwshı V.Zolotarev dep ataw múmkin. Maqalada onıń ómirbayanı keltirilgen. Zolotarev ayrıqsha talantlı shaxs sipatında xarakterlenedi: muzıkant-atqarıwshı, kompozitor, jazıwshı, oyshıl, fortepiano, skripka, dawıslar ushın oǵada kóp original shıǵarmalardıń dóretiwshisi, biraq bárinen de kóbirek - bayan ushın, Zolotarev onıń sheksiz múmkinshiliklerin júzege shıǵarıwǵa umtıldı. Vladislav Zolotarev tek ǵana 33 jil (1942-1975) jasagan, biraq onıń miyrası júdá úlken: bul úsh sonata, Partita, Kameralıq syuita, cikl.

«Bayan ushın altı balalar syuitası», cikl. «Bes kompoziciya» hám basqalar. Bul shıǵarmalardıń kópshiligi koncertte shıǵarıp atırǵan bayanistlerdiń repertuarına kirdi, Pútkil awqamlıq radionıń fondlarında hám gramplastinkalarda jazıp alındı.

Solay etin, bayan pedagogikasi - zamanagóy muzika pedagogikasınıń real bar bolǵan tarawı, tek óziniń qalıplesiwinde

belgilengen emes, al aktiv rawajlanıp atırǵan taraw dep tolıq haqlı túrde aytıw múmkin.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Дубий, А. Украинский феномен баянного искусства / А. Дубий // Народник. – 2001. – № 1. – С. 10–12.
2. Егоров, Б. Общие основы постановки при обучении игре на баяне / Б. Егоров // Баян и баянисты. Вып. 2. – М.: Совет. композитор, 1974. – С. 12–47: нот.
3. Имханицкий, М. И. История баянного и аккордеонного искусства: учеб. пособие / М. И. Имханицкий: РАМ им. Гнесиных. – М., 2006. – 520 с.: нот., ил.
4. Липс, Ф. Творчество Вячеслава Золотарева / Ф. Липс // Баян и баянисты. Вып. 6. – М.: Совет. композитор, 1984. – С. 27–68: нот.

REZYUME. Muzikatanıw ádebiyatında az izertlengen másele - bayan pedagogikasınıń qalıplesiw tárepleri maqala teması. Pedagogikalıq procestiń izbe-izligi hám tiykarǵı mashqalaları bayan pedagogısına baǵıshlanǵan basılımlarǵa súyeniw arqalı anıqlanadı. Bul másele boyınsha tiykarǵı basılımlar xronologiyalıq tártipte sanap ótilgen hám táriyiplengen, belgili izertlewshiler, bayanist-atqarıwshılar hám bayanist-pedagoglar atamaları keltirilgen. Fortepiano hám skripka pedagogikasınıń belgili bólimleri esaplanadı. Muzikalıq pedagogika usıǵan uqsas "bayanlı pedagogika" túsiniǵi házirshe siyrek ushırasadı hám házirge shekem arawlı dodalanbaǵan. Sonıń menen birge toplanǵan materiallar túsiniw alıwǵa arızıdı.

РЕЗЮМЕ. Аспекты малоизученного в музыковедческой литературе вопроса – становления баянной педагогики – тема статьи. Последовательность педагогического процесса и основная проблематика устанавливаются в опоре на публикации, посвященные баянной педагогике. В хронологическом порядке перечислены и охарактеризованы основные издания по данному вопросу и названы известные исследователи, баянисты-исполнители и баянисты-педагоги.

SUMMARY. The article discusses some aspects of the least studied topic – the bayan pedagogical science formation and development. The article determines the consequence of pedagogical process and main problems based on publications devoted to the bayan pedagogical science. The author names the main publications on the problem in chronological order and gives the names of the most famous researchers of the problem including both the bayan players and the bayan playing teachers.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ЧАСТИ ХОРОВОЙ КРЕАТИВНОСТИ В ПСИХОЛОГОКОМПЕТЕНТНОСТИ

Саитов Жаксылык Жарылкасынович – преподаватель

Нукусский филиал Узбекского государственного института искусства и культуры

Таянч сўзлар: хор, хонанда, хормейстер, дирижёр, аккорд, сопрано, алто, тенор, баритон, бас, профундо бас, интизом, бадий жихатдан, сфера, концентрация, нозик ва мураккаб жараён, қизиқиш, ўйчанлик, кайфият, ансамбль, товуш хужуми назарияси, ҳаво, резонатор, оҳанг, вокал босқичи, педагогик компетентсиа.

Ключевые слова: хор, певец, хормейстер, дирижёр, аккорд, сопрано, альт, тенор, баритон, бас, профундо бас, дисциплина, художественно, сфера, концентрация, процесс тонкий и сложный, интерес, вдумчивости, настроения, ансамбль, теория звуковой атаки, воздух, резонатор, тон, вокальная эстрада, педагогическая компетентность.

Key words: хор, singer, choirmaster, conductor, chord, soprano, alto, tenor, baritone, bass, profundo bass, discipline, artistically, sphere, concentration, subtle and complex process, interest, thoughtfulness, mood, ensemble, theory of sound attack, air, resonator, tone, vocal stage, pedagogical competence.

Современное изучение аспектов хорового дела продиктовано естественной потребностью человека разобраться в смысловых основах совместного пения. Хоровое искусство, занимает важное место в

музыкально-педагогической культурологии. Хор же, как первоформа сохранения и передачи музыкальной информации, как механизм формирования культурных ментальных установок по-прежнему